

Karolina Zapolska

- ▶ Uniwersytet w Białymstoku
(University of Białystok, Poland)
- ▶ e-mail: k.zapolska@uwb.edu.pl
- ▶ ORCID: 0000-0003-2859-6996

DOI: 10.15290/mhi.2024.23.02.02

KSZTAŁTOWANIE SIĘ POJĘCIA PRZEDSIĘBIORCY I PRZEDSIĘBIORSTWA W PRAWIE CYWILNYM ORAZ PRAWIE GOSPODARCZYM W POLSCE

Abstrakt

Odpowiednie rozumienie, a później także stosowanie prawa wymaga właściwego ustalenia nie tylko przez ustawodawcę, lecz także później w drodze wykładni prowadzonej między innymi przez judykaturę, pojęć wchodzących w zakres danego aktu prawnego. Zgodnie z ugruntowanym poglądem w orzecznictwie punktem wyjścia do interpretacji przepisów niewątpliwie powinien być tekst ustawy oraz rozumienie użytych przez ustawodawcę słów. Pomocne w tym zakresie są przede wszystkim definicje legalne. W obrocie gospodarczym jednymi z pojęć, które przeszły znaczną ewolucję są „przedsiębiorca” i „przedsiębiorstwo”. To jednocześnie terminy, które odgrywają niebagatelną rolę w porządku prawnym i gospodarce. Co istotne, do dziś termin „przedsiębiorca” jest niejednolity i wciąż dostrzegalny jest brak spójności w jego rozumieniu na gruncie różnych gałęzi prawa. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku terminu „przedsiębiorstwo”, które jest obecne w różnych aktach prawnych, często w odmiennym ujęciu. Oba te terminy w polskim porządku prawnym pojawiają się także w szeregu rozmaitych aktów prawnych. Biorąc pod uwagę, że ustawodawca wielokrotnie decyduje się na wprowadzenie własnej definicji tych terminów na potrzeby konkretnego aktu, pojawia się pytanie, na ile zachowuje się w tym wypadku postulat racjonalnego ustawodawcy czy chociażby zasada pewności prawa.

Słowa kluczowe: wolność gospodarcza, gospodarka, przedsiębiorca, działalność gospodarcza, przedsiębiorstwo

THE DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF ENTREPRENEUR AND ENTERPRISE IN THE CIVIL AND COMMERCIAL LAW IN POLAND

Abstract

The proper understanding and later application of the law requires the proper determination not only by the legislator, but also later through the conducted interpretation, among others, by the judiciary, of the concepts falling within the scope of a given legal act. According to the established view in case law, the starting point for the interpretation of the provisions should undoubtedly be the text of the act and the understanding of the words used by the legislator. Legal definitions are primarily helpful in this respect. In business transactions, some of the concepts that have undergone significant evolution are “entrepreneur” and “enterprise”. At the same time, these are terms that play a significant role in the legal order and the economy. Importantly, to this day, the entrepreneur is a concept that is not uniform and there is still a noticeable lack of consistency in its understanding by various branches of law. A similar situation occurs in the case of the concept of “enterprise”, which appears in various legal acts and often in different interpretations. Both concepts have undergone significant evolution, what is more, the terminology in their scope has also changed, as well as the approach to it. Both of these terms also appear in a number of different legal acts in the Polish legal system. Considering that the legislator often decides to introduce his own definition of these concepts for the needs of a specific act, the question arises to what extent the postulate of a rational legislator, or at least the principle of legal certainty, is maintained.

Key words: the freedom of business activity, economy, entrepreneur, business activity, enterprise

1. Wstęp

Właściwe rozumienie, a także stosowanie prawa wymaga odpowiedniego ustalenia – nie tylko przez ustawodawcę, lecz także później w drodze wykładni między innymi przez judykaturę – pojęć wchodzących w zakres danego aktu prawnego. Pomocne są tu przede wszystkim definicje legalne, które zgodnie z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 roku w sprawie zasad techniki prawodawczej¹ formułuje się, jeżeli²:

¹ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie zasad techniki prawodawczej (Dz.U. 2002 nr 100, poz. 908) [dalej: z.s.t.].

² Par. 146 z.s.t. Ma to swoje konsekwencje, ponieważ jeżeli w ustawie lub innym akcie normatywnym ustalono znaczenie danego określenia w drodze definicji, w obrębie tego aktu

- dane określenie jest wieloznaczne,
- dane określenie jest nieostre, a jest pożądane ograniczenie jego nieostrości,
- znaczenie danego określenia nie jest powszechnie zrozumiałe,
- ze względu na dziedzinę regulowanych spraw istnieje potrzeba ustalenia nowego znaczenia danego określenia.

Co więcej, Trybunał Konstytucyjny w jednym ze swoich orzeczeń wyraźnie podkreślił, że niewprowadzanie definicji, które z perspektywy danego aktu prawnego są najważniejsze „stanowi istotną lukę w regulacji ustawowej i techniczno-legislacyjną wadę (...) ustawy”³. Ponadto, punktem wyjścia „do interpretacji przepisów (...) jest zawsze tekst ustawy oraz rozumienie użytych przez ustawodawcę słów”⁴. Jest to też związane z zasadą przyzwoitej legislacji oraz założeniem, że przepisy „muszą być formułowane w sposób poprawny, precyzyjny i jasny”⁵.

Niewątpliwie w polskim porządku prawnym jednym z pojęć, które ma wyjątkowe znaczenie w obrocie gospodarczym, a w konsekwencji w prawie gospodarczym i cywilnym, jest „przedsiębiorca”. Jest to również termin, który w polskim prawie przeszedł zauważalną ewolucję. Zmieniała się nie tylko terminologia na określenie takiego podmiotu, ale również podejście do niego. Jak słusznie zauważa Marian Zdyb, „Określenie »przedsiębiorca« pojawia się w bardzo wielu różnych polskich aktach prawnych, należących przy tym systematycznie zarówno do gałęzi prawa prywatnego, jak i do prawa publicznego. Równocześnie ustawodawca nierzadko wprowadza – kierując się specyfiką stosunków społecznych regulowanych danym aktem prawnym – odrębną i swoistą definicję tegoż pojęcia, mającą zastosowanie jedynie na potrzeby danego konkretnego aktu”⁶. W konsekwencji do dziś jest to pojęcie, które nie jest jednolite i wciąż dostrzegalny

nie wolno posługiwać się tym określeniem w innym znaczeniu (par. 146 z.s.t.). Por. Wyrok NSA z dnia 5 lutego 2014 r., sygn. akt II GSK 2393/13, LEX nr 1450757.

³ Wyrok TK z dnia 25 maja 1998 r., sygn. akt U 19/97, OTK 1998, nr 4, poz. 47.

⁴ Wyrok NSA w Poznaniu z dnia 23 kwietnia 1998 r., sygn. akt I SA/Po 1782/97, LEX nr 35472 oraz przywołana przez NSA literatura: Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980, s. 274; M. Zieliński, *Interpretacja jako proces dekodowania tekstu prawnego*, Poznań 1972, s. 65 i nast.; R. Mastalski, *Interpretacja prawa podatkowego*, Warszawa 1989, s. 94 i nast.

⁵ L. Garlicki, *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego*, „Przegląd Sejmowy” 1999, nr 6, s. 124 oraz Wyrok TK z dnia 11 stycznia 2000 r., sygn. akt K 7/99, OTK 2000, nr 1, poz. 2.

⁶ M. Szydło, *Art. 2, [w:] Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, wyd. II, red. M. Sieradzka, M. Zdyb, Warszawa 2016, s. 64.

jest brak spójności w jego rozumieniu przez różne gałęzie prawa. Jak podkreśla Piotr Bielski, „Celem definiowania pojęcia przedsiębiorcy w systemie prawa jest (powinno być) wyznaczenie zakresu podmiotowego regulacji prawnych, charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego)”⁷. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku pojęcia „przedsiębiorstwo”, które pojawia się w różnych aktach prawnych, niejednokrotnie w odmiennym ujęciu⁸. Biorąc pod uwagę powyższe, niniejszy artykuł nie ma charakteru kompleksowego, a jedynie sygnalizuje niektóre, wybrane przez autorkę elementy.

2. Podejście do „przedsiębiorcy” i „przedsiębiorstwa” w okresie dwudziestolecia międzywojennego

Podstawy prawne wolności gospodarczej w Polsce wprowadziła na gruncie art. 101 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 roku⁹, stanowiąc, że każdemu obywatelowi przysługuje „wolność obrania sobie na obszarze Państwa miejsca zamieszkania i pobytu, przesiedlenia się i wychodźstwa, nie mniej wolność zajęcia i zarobkowania oraz przenoszenia swej własności”¹⁰. Na rozumienie wolności

⁷ P. Bielski, *Spółka jawna jako forma prawna prowadzenia gospodarstwa rolnego w prawie polskim*, „Prawo Spółek” 2007, nr 4, s. 38.

⁸ J.P. Naworski, *Przedsiębiorca i przedsiębiorstwo w polskim prawie prywatnym*, cz. 1, PPH 2015, nr 8, s. 4.

⁹ Ustawa z dnia 17 marca 1921 roku Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 44, poz. 267, z późn. zm.) [dalej: konstytucja marcowa].

¹⁰ Dodatkowo w art. 68 konstytucja marcowa zapowiadała, że „obok samorządu terytorjalnego osobna ustawa powoła samorząd gospodarczy dla poszczególnych dziedzin życia gospodarczego, a mianowicie: Izby rolnicze, handlowe, przemysłowe, rzemieślnicze, pracy najemnej i inne, połączone w Naczelną Izbę Gospodarczą Rzeczypospolitej, których współpracę z władzami państwowymi w kierowaniu życiem gospodarczym i w zakresie zamierzeń ustawodawczych określą ustawy”. Niewątpliwie samorządy gospodarcze są instytucją, których rolą jest reprezentowanie interesów przedsiębiorców, R. Kmiecik, *Pozycja ustrojowa samorządu gospodarczego w Polsce*, „Studia z Polityki Publicznej” 2016, nr 2(10), s. 89–90. W tym zakresie bardzo dużą rolę odegrało *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 15 lipca 1927 r. o izbach przemysłowo-handlowych* (Dz.U. nr 67, poz. 591) oraz *Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o izbach rolniczych* (Dz.U. nr 39, poz. 385), a także *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. o izbach rzemieślniczych i ich związku* (Dz.U. nr 85, poz. 638). Nawiązanie do samorządu gospodarczego znalazło się również w art. 4 i 72 Konstytucji kwietniowej, która wskazała, że administrację państwową, obok administracji

gospodarczej w tym okresie duży wpływ miała polityka i nastawienie władzy publicznej do tej problematyki.

W czerwcu 1926 roku¹¹ na stanowisko ministra przemysłu i handlu powołano Eugeniusza Kwiatkowskiego, który zastąpił w tej roli swojego poprzednika Hipolita Gliwca. Co charakterystyczne, Kwiatkowski w swoim pierwszym exposé¹² „w dziedzinie priorytetów na pierwszym miejscu wymienił przemysł związany z rolnictwem, a następnie wydobywczy z górnictwem węglowym na czele, ponadto hutnictwo, przemysł włókienniczy, drzewny i chemiczny. Kończąc (...), podał w formie uogólnienia kilka »hasel na dziś«. Były to:

1. wzmożenie produkcji i jej potaniecie,
2. stabilizacja we wszystkich dziedzinach życia ekonomicznego,
3. walka z klęską bezrobocia,
4. walka z inercją gospodarczą¹³.

Eugeniusz Kwiatkowski podkreślał przy tym potrzebę rozwoju konsumpcji i eksportu, dążenie do wzrostu zysków z działalności monopolii i przedsiębiorstw państwowych oraz rozwój współpracy między administracją publiczną a samorządami kupców i producentów¹⁴.

Z perspektywy niniejszego artykułu szczególne znaczenie miało jednak rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 czerwca 1927 roku o prawie przemysłowym¹⁵,

rządowej oraz samorządu terytorjalnego, sprawuje samorząd gospodarczy, a w art. 76 podaje, że „dla poszczególnych dziedzin życia gospodarczego powołuje się samorząd gospodarczy, obejmujący izby rolnicze, przemysłowo-handlowe, rzemieślnicze, pracy, wolnych zawodów oraz inne zrzeszenia publiczno-prawne”. Konstytucję w tym zakresie doprecyzowała ustawa z dnia 19 lipca 1939 r. o izbach rzemieślniczych i ich związku (Dz.U. nr 65, poz. 434).

¹¹ W tym miejscu warto wspomnieć, że urząd ten piastował do 1930 r., natomiast w latach 1935–1939 pełnił funkcję wicepremiera i ministra skarbu.

¹² *Exposé Pana Ministra Przemysłu i Handlu*, „Przemysł i Handel” 1926, z. 26.

¹³ „Drogą do realizacji tych wytycznych miało być rozwijanie konsumpcji społeczeństwa, rozwój eksportu oraz większe obciążenia podatkowe przedsiębiorstw państwowych i monopolii”; Z. Machaliński, *Działalność Eugeniusza Kwiatkowskiego na stanowisku ministra przemysłu i handlu w latach 1926–1930*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość”, 2017, t. XIV, s. 32–23.

¹⁴ M. Łapa, *Polityka stabilizacyjna w gospodarce polskiej po przewrocie majowym (15 V – 30 IX 1926 r.)*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Historica” 1998, nr 61, s. 159–160.

¹⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowym (Dz.U. nr 53, poz. 468) [dalej: r.p.p.].

które doprecyzowywało konstytucję marcową¹⁶. Niezwykle istotnym w tym zakresie pojęciem był „przemysł”, którym zgodnie z rozporządzeniem było wszelkie zatrudnienie zarobkowe lub przedsiębiorstwo, wykonywane samoistnie i zawodowo, bez względu na to, czy jest ono wytwarzające, przetwarzające, handlowe lub usługowe¹⁷. Jest to o tyle ważne, iż to właśnie przemysł realizował ówczasie ideę wolności gospodarczej. Jak bowiem zauważono w treści rozporządzenia: „Prowadzenie przemysłu jest wolne i dozwolone każdemu, o ile rozporządzenie niniejsze nie przewiduje w tym względzie wyjątków lub ograniczeń” (art. 3 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o prawie przemysłowym)¹⁸.

Jednocześnie w rozporządzeniu w art. 2 znalazł się katalog enumeratywnie wyliczonych ponad 20 aktywności, które nie mieściły się pod tym pojęciem. Istotną rolę przemysłu podkreślał również Kwiatkowski, który w jednym ze swoich przemówień stwierdził, że „w państwie, które (...) nie może zatrudnić wszystkich obywateli, które eksportuje najdzielniejszy materiał ludzki, które posiada niską kulturę rolną (...) musi być wysunięty na czoło (...) program szybkiego rozwoju przemysłu na zasadach kapitalizmu”¹⁹.

Rozumienie pojęcia „przemysł” w kontekście wspomnianego rozporządzenia jest o tyle istotne, że nie tylko nie definiowało ono podmiotu, który wykonuje przemysł, ale też nie poświęcało mu za wiele uwagi. W treści rozporządzenia termin „przedsiębiorca” pojawia się zaledwie trzykrotnie (art. 22, 25 i 29 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o prawie przemysłowym), dodatkowo można w nim znaleźć takie pojęcia, jak „przemysłowiec” (pojawia się siedmiokrotnie – art. 38, 39, 40, 41a, 128, 129 i 135 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o prawie przemysłowym) oraz „przedsiębiorstwo” (pojawia się trzykrotnie – art. 1, 33 i 143

¹⁶ Zob. P. Fiedorczyk, *Uwagi o zasadach prowadzenia działalności gospodarczej w prawie II Rzeczypospolitej*, [w:] *Ekonomiczne aspekty państwa demokratycznego*, red. S. Oliwniak, Białystok 2007, s. 29; C. Kosikowski, *Wolność gospodarcza w prawie polskim*, Warszawa 1995, s. 35–36.

¹⁷ Art. 1 r.p.p.

¹⁸ Wyrok SN z dnia 16 lutego 1937 r., sygn. akt III K 2288/36, OSN 1937, nr 7, poz. 205.

¹⁹ *Przemówienie E. Kwiatkowskiego w Komisji Budżetowej Sejmu d. 6 grudnia 1926 r.*, [w:] *Polityka gospodarcza. Zagadnienia administracyjne*, Warszawa 1928, s. XVII, za: Z. Machaliński, *Działalność Eugeniusza Kwiatkowskiego na stanowisku ministra przemysłu i handlu w latach 1926–1930*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość”, 2017, t. XIV, s. 35.

Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o prawie przemysłowym). Żadne z tych pojęć nie jest jednak wyjaśniane – w rozporządzeniu nie pojawia się definicja żadnego z nich²⁰. Jak trafnie stwierdza Maciej Etel, „twórcy [rozporządzenia – przyp. aut.] celowo ograniczyli liczbę zwrotów wskazujących na szczególny status podmiotu realizującego przemysł. Wyraźnie widoczne jest bowiem stosowanie określeń typu: »kto«, »osoba, która«, »ubiegający się«, »prowadzący handel/przemysł« czy też »uprawniony do prowadzenia przemysłu«²¹. Stawiano zatem na „przedmiotowy [a nie podmiotowy – przyp. aut.] aspekt przemysłu”²². Tego typu pogląd wyraził również w 1938 roku Trybunał Konstytucyjny, stwierdzając, że „Tożsamość przedsiębiorstwa ocenia się nie według osoby przedsiębiorcy, lecz według warunków rzeczowych; ustąpienie poprzedniego przedsiębiorcy nie jest likwidacją przedsiębiorstwa i powstaniem przedsiębiorstwa nowego, jeśli przez to nie doznały zmiany warunki rzeczowe, gdyż one, nie zaś osoba przedsiębiorcy, są decydujące dla ustalenia tożsamości przedsiębiorstwa”²³.

Ogromne znaczenie w kontekście analizowanej problematyki miało przyjęte dopiero kilka lat później rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 roku Kodeks Handlowy²⁴, które wykorzystywało pojęcie „kupca”²⁵. Kupcem

²⁰ A.G. Harla, *Pojęcie kupca i przedsiębiorcy w prawie polskim (1918–2005)*, PPH 2006, s. 46.

²¹ M. Etel, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim i prawie Unii Europejskiej oraz w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2012, s. 146.

²² Tamże, s. 146.

²³ Wyrok SN z dnia 24 listopada 1938 r., sygn. akt 2 K. 1043/38, Orzecznictwo Sądów Najwyższych w Sprawach Podatkowych i Administracyjnych 1939/3, poz. 2558; Por. Wyrok SN z dnia 12 kwietnia 1937 r., sygn. akt II K 127/37, OSNK 1937, nr 11, poz. 305, Lex nr 367667; Wyrok SN z dnia 17 marca 1937 r., sygn. akt III K 2644/36, OSNK 1937, nr 10, poz. 273, Lex nr 367473, za: M. Etel, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim i prawie Unii Europejskiej oraz w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2012, s. 146.

²⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. Kodeks Handlowy (Dz.U. nr 57, poz. 502, z późn. zm.) [dalej: r.k.h.]. Kodeks co do zasady został uchylony dopiero 1 stycznia 1965 roku (art. VI ustawy z 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz.U. nr 16, poz. 94)).

²⁵ Co ciekawe, do tego pojęcia odnoszono się również w okresie PRL. Zgodnie z orzeczeniem Sądu Najwyższego „za kupca uważa się tego, kto kupuje towary celem ich dalszej, zyskowej sprzedaży. Z czynnościami kupieckimi łączy się zatem z jednej strony ryzyko, z drugiej zaś strony nieograniczona w zasadzie możliwość wykorzystania koniunktury. Sprawa obecnego stosowania przepisów k.h., pochodzących z ustroju kapitalistycznego i dla tego ustroju typowych, nie jest prosta. (...) należy w każdym przypadku ocenić, czy okoliczności dotyczące zarówno podmiotu stosunku prawnego, jak i jego czynności

był „ten, kto we własnym imieniu prowadził przedsiębiorstwo zarobkowe” (art. 2 par. 1 Kodeksu handlowego). Jak doprecyzował Sąd Najwyższy w 1936 roku, Kodeks handlowy, „nie czyni różnicy, czy prowadzi je sam, czy też w połączeniu z kimś innym i już stąd należy wysnuć wniosek, że kupcem jest także ten, kto wspólnie z drugą osobą prowadzi przedsiębiorstwo zarobkowe. Przedsiębiorstwo zarobkowe zaś prowadzi ten, w którym imieniu i na czyj rachunek przedsiębiorstwo to jest prowadzone, kto z zawartych czynności prawnych jest uprawniony i zobowiązany i kto za zobowiązania wynikające z zawartych interesów odpowiada całym swoim majątkiem”²⁶.

W treści rozporządzenia wyróżniano dodatkowo kupców rejestrowych (kupiec, który prowadzi przedsiębiorstwo zarobkowe w większym rozmiarze²⁷), kupców jednoosobowych rejestrowych (poświęcono im cały dział VII Kodeksu handlowego) czy też przedstawicieli wolnych zawodów (choć wyraźnie podkreślono, że wykonywanie wolnego zawodu „samo przez się nie jest przedsiębiorstwem zarobkowym”²⁸). Podkreślano również, że spółka handlowa jest kupcem rejestrowym – w tym zakresie wyróżniano spółkę jawną, komandytową, z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjną²⁹. Dodatkowo kodeks handlowy wspomina o prowadzących gospodarstwo rolne („kto prowadzi gospodarstwo rolne w większym rozmiarze, może być na swe żądanie wpisany do rejestru handlowego i przez wpis staje się kupcem rejestrowym”)³⁰, a nawet mężatkach prowadzących przedsiębiorstwo zarobkowe (w tym bez zgody męża)³¹.

Bardzo wyraźnie w orzecznictwie podkreślano również cel zarobkowy podejmowanej aktywności, a więc nastawienie na zysk. Co więcej, jak stwierdził Sąd Najwyższy, „zarobek ten może być nieosiągnięty, obliczenie na zysk może być zawodne, są to okoliczności z punktu widzenia prawa handlowego i podatkowego obojętne,

zarobkowych uzasadniają poddanie ich przepisom k.h. również w obecnym ustroju”;
Orzeczenie SN z dnia 25 sierpnia 1961 r., sygn. akt IV CR 842/60, LEX nr 1672245;
por. Orzeczenie SN z dnia 21 lipca 1953 r., sygn. akt I C 2271/52, LEX nr 1672360.

²⁶ Orzeczenie SN z dnia 29 lutego 1936 r., sygn. akt C.II. 2907/35, OSN 1936, nr 9, poz. 366.

²⁷ Art. 4 par. 1 r.k.h.

²⁸ Art. 3 r.k.h.

²⁹ Art. 5 r.k.h.

³⁰ Art. 7 par. 1 r.k.h.

³¹ Art. 12 r.k.h.

jednakże o przedsiębiorstwie w rozumieniu tych ustaw może być mowa tylko przy ustaleniu czynności wykonywanej w sposób przemysłowy, to znaczy mający na celu zarobek lub zysk. Z takiej istoty przedsiębiorstwa wynika cecha stałości zajęcia i pewna suma przedmiotowych znamion w postaci lokalu, personelu, towarów, ksiąg itp., a w każdym razie w postaci pewnych stałych stosunków handlowych, klienteli etc. Z takiej istoty przedsiębiorstwa wynika ponadto, że nie może być mowy o niem, jeżeli związana z niem działalność nie ma na celu zarobku i nie jest obliczona na zysk, gdy korzyść albo nie jest przewidziana, albo zgoła wykluczona, co może mieć miejsce nawet wtedy, gdy poszczególne czynności są odpłatne³². Cecha zarobkowości także obecnie stanowi jedną z podstawowych cech działalności gospodarczej³³. Ponadto dalej w literaturze przedmiotu i orzecznictwie podkreśla się, że może ją spełniać również działalność przynosząca straty³⁴.

W kontekście przedsiębiorstwa podkreślano dodatkowo, że „Właściwe określenie charakteru przedsiębiorstwa uzależnione jest wyłącznie od rodzaju czynności, faktycznie w nim dokonywanych, a nie od nazwy, którą nadano mu w zeznaniu o obrocie”³⁵, a jego prowadzenie „nie jest równoznaczne z dokonywaniem czynności, stanowiących treść danego przedsiębiorstwa, przeto brak konkretnych operacji w zakładzie handlowym np. z powodu stagnacji, nie daje podstaw do uznania, że przedsiębiorstwa nie prowadzono”³⁶. Co więcej, „Przedsiębiorstwo, oparte na przestępstwie np. tajna gorzelnia, wyłączna sprzedaż przedmiotów przemycanych lub kradzionych itp., nie są przedsiębiorstwami powołanymi do wykonywania określonych zadań gospodarczych, lecz stanowią wykonywanie działalności przestępnej. (...); przedsiębiorstwo takie, jako przez prawo niedopuszczalne, musi być zamknięte i nie może stwarzać żadnych praw, a więc i obowiązków, niezbędnych dla uzyskania tych praw”³⁷. Podkreślano tym samym aktualny do dziś aspekt legalności podejmowanej działalności.

³² Wyrok SN z dnia 28 stycznia 1936 r., sygn. akt I K 1113/35, OSN 1936, nr 8, poz. 304.

³³ E. Komierzyńska-Orlińska, Art. 3, [w:] L. Bielecki, J. Gola, K. Horubski, K. Kokocińska, A. Żywicka, E. Komierzyńska-Orlińska, *Komentarz do ustawy – Prawo przedsiębiorców*, [w:] *Konstytucja biznesu. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 52.

³⁴ Wyrok SN z dnia 12 września 2023 r., sygn. akt III USKP 29/22; Wyrok SN z dnia 28 maja 2024 r., sygn. II NSNC 255/23.

³⁵ Wyrok SN z dnia 15 września 1936 r., sygn. akt III K 905/36, OSN 1937, nr 4, poz. 89.

³⁶ Wyrok SN z dnia 21 grudnia 1937 r., sygn. akt III K 1532/37, OSN 1938, nr 5, poz. 125.

³⁷ Wyrok SN z 2.11.1936 r., III K 1621/36, OSN 1937, nr 5, poz. 127.

3. Podejście do „przedsiębiorcy” i „przedsiębiorstwa” w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

Szczególna rolę w kontekście podejścia do gospodarki, a pośrednio również do przedsiębiorcy i przedsiębiorstw, odgrywała Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przyjęta w 22 lipca 1952 roku³⁸. Zgodnie z nią „podstawę ustroju społeczno-gospodarczego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej stanowi socjalistyczny system gospodarczy, oparty na uspołecznionych środkach produkcji³⁹, wymiany, komunikacji i kredytu, dążący do rozwoju życia gospodarczego i kulturalnego kraju na podstawie narodowego planu gospodarczego w szczególności przez rozbudowę państwowego przemysłu socjalistycznego, rozstrzygającego czynnika w przekształcaniu stosunków społeczno-gospodarczych” (art. 7 ust. 1 Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej)⁴⁰.

Dodatkowo podkreślono, że: „Przedsiębiorstwa państwowe, gospodarując racjonalnie powierzoną im częścią mienia ogólnonarodowego, realizują w sposób planowy zadania gospodarcze i społeczne” (art. 7 ust. 2 Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej), a „Państwo posiada monopol handlu zagranicznego” (art. 7 ust. 4 Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej). Jednocześnie w art. 9 Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, wskazano, że „Polska Rzeczpospolita Ludowa zapewnia nieustanny wzrost produkcji przemysłu państwowego, służącej wszechstronnemu zaspokajaniu potrzeb wytwórczych i konsumpcyjnych ludności wiejskiej, jednocześnie planowo wpływając na stały wzrost towarowej produkcji rolniczej, która zaopatruje przemysł w surowce, a ludność miejską w żywność”.

W Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej zaznaczono przy tym, że „PRL popiera rozwój różnych form ruchu spółdzielczego w mieście i na wsi oraz udziela

³⁸ Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (Dz.U. nr 33, poz. 232) [dalej: Konstytucja PRL].

³⁹ Uspołecznionymi środkami produkcji były złoża mineralne, wody, lasy państwowe, kopalnie, drogi, transport kolejowy, transport wodny i powietrzny, środki łączności, banki, państwowe zakłady przemysłowe, państwowe gospodarstwa rolne i państwowe ośrodki maszynowe, państwowe przedsiębiorstwa handlowe, przedsiębiorstwa i urzędy komunalne (art. 8 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej).

⁴⁰ K. Zapolska, *Ewolucja podstaw normatywnych wolności gospodarczej w Polsce w XX wieku*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2019, t. 18, z. 2, s. 274; T. Włudyka, *Model społecznej gospodarki rynkowej a transformacja ustrojowa polskiej gospodarki. Analiza prawnogospodarcza*, Kraków 2002, s. 179–181.

mu wszechstronnej pomocy w wypełnianiu jego zadań, a własności spółdzielczej jako własności społecznej zapewnia szczególną opiekę i ochronę”⁴¹. Wspomniane artykuły determinowały późniejsze podejście do działalności gospodarczej w Polsce w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

W konsekwencji przedsiębiorstwa państwowe stały się podstawową jednostką organizacyjną gospodarki narodowej, służącą zaspokajaniu potrzeb społecznych, tworzoną w celu osiągnięcia efektywnych ekonomicznie wyników przez produkcję dóbr, świadczenie usług oraz inną działalność⁴². Miało to stwarzać warunki sprzyjające kształtowaniu się socjalistycznych stosunków pracy i zasad współżycia społecznego (art. 3 Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych)⁴³.

W okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej dominowały w efekcie dwa pojęcia: „jednostka gospodarki uspołecznionej” i „jednostka gospodarki nieuspołecznionej”, które „lepiej odpowiadały statusowi przedsiębiorcy, obrazując ówczesny stosunek państwa do działalności gospodarczej”⁴⁴. Warto również przytoczyć pogląd Krzysztofa Gołaty, który podkreśla, że w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej „w opinii publicznej ukształtowały się dwa wizerunki prywatnego przedsiębiorcy:

⁴¹ Art. 11 Konstytucji PRL.

⁴² Art. 1 Ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (Dz.U. 1981 nr 24, poz. 122). Obecne brzmienie tego artykułu stanowi, że przedsiębiorcą państwowym jest samodzielny, samorządowy i samofinansujący się przedsiębiorca posiadający osobowość prawną.

⁴³ Wcześniej istotną rolę w uregulowaniu przedsiębiorstw państwowych odegrał między innymi Dekret z 3 stycznia 1947 roku o tworzeniu przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. 1947 nr 8, poz. 42) oraz Dekret z dnia 26 października 1950 roku o przedsiębiorstwach państwowych (Dz.U. 1950 nr 49, poz. 439).

⁴⁴ M. Etel, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim i prawie Unii Europejskiej oraz w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2012, s. 150–151 i podane przez niego przykłady aktów prawnych: „ustawa z dnia 18 lipca 1974 r. o wykonywaniu handlu oraz niektórych innych rodzajów działalności przez jednostki gospodarki nie uspołecznionej (t.j. Dz.U. 1983 nr 43, poz. 193, z późn. zm.), ustawa z dnia 31 stycznia 1985 r. o drobnej wytwórczości (Dz.U. 1985 nr 3, poz. 11, z późn. zm.), rozporządzenie Ministra Handlu Wewnętrznego i Usług z dnia 14 lutego 1983 r. w sprawie zasad sprzedaży towarów w jednostkach handlu detalicznego oraz placówkach gastronomicznych (Dz.U. 1983 nr 8, poz. 46, z późn. zm.), rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 27 lutego 1975 r. w sprawie wykonywania usług hotelarskich przez jednostki gospodarki nie uspołecznionej (Dz.U. 1975 nr 7, poz. 37, z późn. zm.), ustawa z dnia 1 lipca 1958 r. o zezwoleniach na wykonywanie przemysłu, rzemiosła, handlu i niektórych usług przez jednostki gospodarki nie uspołecznionej (Dz.U. 1958 nr 45, poz. 224, z późn. zm.)”.

1. pozytywny, obejmujący drobnych rzemieślników i prywatnych rolników, pracujących samodzielnie lub wspólnie z członkami najbliższej rodziny,
2. negatywny, obejmujący przede wszystkim osoby będące nie tylko przedsiębiorcami, ale także pracodawcami, czyli zatrudniającymi pracowników najemnych⁴⁵.

Ważnym krokiem w analizowanym zakresie było również przyjęcie w 1964 roku Kodeksu cywilnego, który w pierwotnym brzmieniu regulował stosunki cywilno-prawne między jednostkami gospodarki uspołecznionej, między osobami fizycznymi oraz między jednostkami gospodarki uspołecznionej a osobami fizycznymi. Termin „przedsiębiorstwo” pojawił się wówczas blisko 50 razy (głównie w kontekście odpowiedzialności, na przykład w art. 435, 439, 526 i innych Kodeksu cywilnego), a „jednostka gospodarki uspołecznionej” – 53 razy. W kodeksie nie pojawia się jednak żadne wyjaśnienie tych pojęć.

Szczególną rolę w ewolucji pojęcia „przedsiębiorca” odegrała przyjęta w 1988 roku ustawa o działalności gospodarczej⁴⁶, czyli tak zwana ustawa Wilczka. Była ona zapowiedzią nadchodzących zmian, wprowadziła bowiem nie tylko zasadę wolności gospodarczej, ale również pojęcie podmiotu gospodarczego⁴⁷. Zgodnie z ustawą był nim podmiot prowadzący działalność gospodarczą i mogła nim zostać osoba fizyczna, osoba prawna, a także jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, utworzona zgodnie z przepisami prawa, jeżeli jej przedmiot działania obejmował prowadzenie działalności gospodarczej (art. 2 ust. 2 ustawy Wilczka). Dodatkowo ustawa Wilczka „pozwalała uznawać za podmioty gospodarcze prowadzących gospodarstwa rolne oraz przedstawicieli wolnych zawodów, co nawet aktualnie nie jest postrzegane w sposób tak jednoznaczny”⁴⁸. Ustawa Wilczka stanowiła bardzo istotny krok w polskim porządku prawnym w kierunku transformacji i można jej

⁴⁵ K. Gołata, *Przedsiębiorca w okresie polskiej transformacji – geneza pojęcia*, „Czasopismo Zeszyty Naukowe. Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu” 2009, nr 130, s. 101–102.

⁴⁶ Ustawa z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej (Dz.U. nr 41, poz. 324) [dalej: ustawa Wilczka].

⁴⁷ K. Pawłowicz, *Konstytucyjne a ustawowe pojęcie przedsiębiorcy*, „Przegląd Legislacyjny” 2007, nr 2, s. 44–46; Por. M. Niezgódka-Medek, M. Szubiakowski, *Działalność gospodarcza. Spójność systemu prawnego*, PPH 1992, nr 2, s. 6.

⁴⁸ M. Etel, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim i prawie Unii Europejskiej oraz w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2012, s. 155.

przypisać wręcz rewolucyjny charakter⁴⁹. Jak podkreśla Cezary Kosikowski, ustawa „spełniła swoją rolę, otwierając możliwości podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej opartej na zasadzie wolności gospodarczej wtedy, gdy w Polsce nie było jeszcze gospodarki rynkowej. W miarę przechodzenia do gospodarki rynkowej ustawa z 1988 roku wymagała nowelizacji, których w okresie lat 1989–1999 dokonano w sumie aż 36 razy. Nowelizacje te prowadziły do powstania licznych niespójności w ustawie”⁵⁰. Wydaje się jednak, że w okresie tak dużych zmian społeczno-gospodarczo-prawnych było to nieuniknione.

4. Podejście do rozumienia pojęć „przedsiębiorca” i „przedsiębiorstwo” po 1989 roku

Transformacja ustrojowa w Polsce miała miejsce w 1989 roku, zaś od 1 stycznia 1990 roku weszła w życie ustawa o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej⁵¹. Co ważne, w art. 6 wspomnianej ustawy wyraźnie wskazano, że Rzeczpospolita Polska gwarantuje swobodę działalności gospodarczej. Tym samym w konstytucji znalazły się wyraźne podstawy wolności gospodarczej.

Dodatkowo 22 marca 1989 roku przyjęto ustawę o rzemiośle⁵², zgodnie z którą osoby fizyczne wykonujące działalność gospodarczą na podstawie ustawy z dnia 23 grudnia 1988 roku o działalności gospodarczej mogły prowadzić tę działalność z zachowaniem warunków określonych w ustawie o rzemiośle, a działalność takich osób była zaliczana do rzemiosła (art. 1 ustawy o rzemiośle). W ustawie znalazła się również definicja legalna rzemiosła, zgodnie z którą było nim zawodowe wykonywanie działalności gospodarczej przez osobę fizyczną lub spółkę cywilną osób fizycznych

⁴⁹ A. Walaszek-Pyziół, *Status prawny przedsiębiorcy w świetle projektu ustawy – Prawo działalności gospodarczej*, PUG 1999, nr 5, s. 2, za: M. Etel, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim i prawie Unii Europejskiej oraz w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2012, s. 153.

⁵⁰ C. Kosikowski, [w:] *Prawo działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2000, art. 1, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/prawo-dzialalnosci-gospodarczej-komentarz-587540516> (dostęp: 10.10.2024).

⁵¹ Ustawa z dnia 29 grudnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. nr 75, poz. 444). Zgodnie z art. 1 Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

⁵² Ustawa z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle (tekst jedn. Dz.U. 2002 nr 112, poz. 979, z późn. zm.) [dalej: u.r.].

z udziałem kwalifikowanej pracy własnej w imieniu własnym tej osoby i na jej rachunek przy zatrudnieniu do 15 pracowników najemnych – zwaną dalej rzemieślnikiem⁵³. Powstała więc sytuacja, w której w polskim porządku prawnym funkcjonowały równocześnie dwa terminy: „podmiot gospodarczy” i „rzemieślnik”.

Początkowo zastanawiano się, czy nie wprowadza to niepotrzebnego zamieszania terminologicznego, ale – jak zauważył Najwyższy Sąd Administracyjny – „Fakt, iż w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej dany podmiot był przedsiębiorcą, nie wykluczał, iż w rozumieniu ustawy o rzemiośle mógł być uznawany za rzemieślnika, ze wszystkimi z tego faktu wynikającymi konsekwencjami. Kategorie: przedsiębiorca i rzemieślnik nie były bowiem (i nie są) wzajemnie wykluczające się (rozłączne)”⁵⁴.

Dodatkowo w 1990 roku na gruncie nowelizacji przepisów Kodeksu cywilnego⁵⁵ wprowadzono pojęcie przedsiębiorstwa. Zgodnie z ustaleniami z wcześniejszej części artykułu – sam termin funkcjonował już w kodeksie, ale nie był nigdzie przez ten akt prawny tłumaczony. Zgodnie z nowelizacją przedsiębiorstwo to zespół składników materialnych i niematerialnych przeznaczonych do realizacji określonych zadań gospodarczych, obejmujący wszystko, co wchodzi w skład przedsiębiorstwa, w szczególności:

1. firmę (nazwę), znaki towarowe i inne oznaczenia indywidualizujące przedsiębiorstwo,
2. księgi handlowe,
3. nieruchomości i ruchomości należące do przedsiębiorstwa, w tym produkty i materiały,
4. patenty, wzory użytkowe i zdobnicze,
5. zobowiązania i obciążenia, związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa,
6. prawa wynikające z najmu i dzierżawy lokali zajmowanych przez przedsiębiorstwo.

⁵³ Art. 2 ust. 1 u.r. Jednocześnie do rzemioła nie zaliczano działalności: handlowej, gastronomicznej, transportowej, usług hotelarskich, usług świadczonych w wykonywaniu wolnych zawodów, usług leczniczych oraz działalności wytwórczej i usługowej artystów plastyków i fotografików (art. 2 ust. 4 u.r.).

⁵⁴ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 14 marca 2006 r., sygn. akt I OSK 1344/05, Lex nr 198287. Podobnie: Wyrok NSA z dnia 30 listopada 2010 r., sygn. akt II OSK 1929/09, LEX nr 795206 oraz Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 9 lipca 2009 r., sygn. akt II SA/Lu 215/09, LEX nr 553114.

⁵⁵ Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. 1990 nr 55, poz. 321).

Definicja ta spotkała się jednak z krytyką. Obecnie pojęcie to reguluje art. 55¹ Kodeksu cywilnego, zgodnie z którym przedsiębiorstwem jest zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych przeznaczonym do prowadzenia działalności gospodarczej⁵⁶. Co więcej, Sąd Najwyższy podkreślił, że „tożsamość przedsiębiorstwa ocenia się nie według osoby przedsiębiorcy, lecz według warunków rzeczowych; ustąpienie poprzedniego przedsiębiorcy nie jest likwidacją przedsiębiorstwa i powstaniem przedsiębiorstwa nowego, jeśli przez to nie doznały zmiany warunki rzeczowe, gdyż one, nie zaś osoba przedsiębiorcy, są decydujące dla ustalenia tożsamości przedsiębiorstwa”⁵⁷. Do dziś samo pojęcie „przedsiębiorstwo” występuje często w trzech znaczeniach: podmiotowym, funkcjonalnym i przedmiotowym⁵⁸.

Sytuację skomplikowało dodatkowo wprowadzenie w 1993 roku do polskiego prawa definicji legalnej „przedsiębiorcy” na gruncie ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji⁵⁹. Zgodnie z nią przedsiębiorcami były osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej,

⁵⁶ Obejmuje ono w szczególności: 1) oznaczenie indywidualizujące przedsiębiorstwo lub jego wyodrębnione części (nazwa przedsiębiorstwa); 2) własność nieruchomości lub ruchomości, w tym urządzeń, materiałów, towarów i wyrobów, oraz inne prawa rzeczowe do nieruchomości lub ruchomości; 3) prawa wynikające z umów najmu i dzierżawy nieruchomości lub ruchomości oraz prawa do korzystania z nieruchomości lub ruchomości wynikające z innych stosunków prawnych; 4) wierzytelności, prawa z papierów wartościowych i środki pieniężne; 5) koncesje, licencje i zezwolenia; 6) patenty i inne prawa własności przemysłowej; 7) majątkowe prawa autorskie i majątkowe prawa pokrewne; 8) tajemnice przedsiębiorstwa; 9) księgi i dokumenty związane z prowadzeniem działalności gospodarczej. Tym samym jest szersze niż w pierwotnej definicji. Katalog ma też charakter otwarty, co podkreśla zwrot „w szczególności”. Szerzej na ten temat: P. Pełczyński, *Charakter przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym*, „Rejent” 1998, nr 1, s. 73.

⁵⁷ Orzeczenie Sądu Najwyższego z 24 listopada 1938 r., sygn. akt 2 K. 1043/38, Orzecznictwo Sądów Najwyższych w Sprawach Podatkowych i Administracyjnych 1939/3, poz. 2558.

⁵⁸ P. Nazaruk, *Art. 55*, [w:] B. Bajor, D. Bierecki, J. Bocianowska, J. Ciszewski, M. Ciszewski, G. Karaszewski, J. Knabe, J. Mucha-Kujawa, G. Sikorski, B. Sitek, R. Tanajewska, P. Nazaruk, *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587857781/772243/nazaruk-piotr-red-kodeks-cywilny-komentarz-aktualizowany?cm=URELATIONS> (dostęp: 30.07.2024).

⁵⁹ Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. 1993 nr 47, poz. 211) [dalej: u.z.n.k.]. Zastąpiła ona ustawę z 24 lutego 1990 r. o przeciwdziałaniu praktykom monopolistycznym i ochronie interesów konsumentów, która posługiwała się pojęciem podmiot gospodarczy i przedsiębiorstwo.

które prowadząc, chociażby ubocznie, działalność zarobkową lub zawodową, uczestniczą w działalności gospodarczej⁶⁰. Funkcjonowanie równocześnie trzech pojęć: „podmiot gospodarczy”, „rzemieślnik” i „przedsiębiorca” powodowało trudności interpretacyjne i niepotrzebne zamieszanie, szczególnie w kontekście podmiotu gospodarczego i przedsiębiorcy⁶¹. Słusznie jednak podkreślano, że ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji „w sposób samodzielny definiuje pojęcie przedsiębiorcy, zaznaczając wyraźnie, że ma ono charakter autonomiczny. Wyrażenie »w rozumieniu ustawy« oznacza (...) podkreślenie, że pojęcie przedsiębiorcy, jakim posługuje się ustawa, zostało sformułowane na jej potrzeby i w związku z jej stosowaniem”⁶².

Podobne zdanie wyraził również Sąd Najwyższy, stwierdzając, że „w porządku prawnym funkcjonuje jeszcze kilka definicji przedsiębiorcy, w tym – mająca charakter szczególny i autonomiczny – definicja sformułowana w (...) u.z.n.k., dla potrzeb tej właśnie ustawy. Definicja ta wyraźnie odbiega od określenia, którego używa się w ustawie o działalności gospodarczej”⁶³. W 1997 roku zdecydowano się jednak, że wraz z wprowadzeniem ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym⁶⁴ pojęcie „podmiot gospodarczy” zostanie zastąpione pojęciem „przedsiębiorca” w szeregu aktów prawnych (zmiana nastąpiła w aż 86 aktach prawnych), w tym w ustawie Wilczka⁶⁵. Co istotne, zmiana miała wyłącznie wymiar formalny (zastąpiono jedynie termin „podmiot gospodarczy” terminem „przedsiębiorca”), a nie merytoryczny.

⁶⁰ Art. 2 u.z.n.k.

⁶¹ C. Kosikowski, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim*, PiP 2001, z. 4, nr 7–8, s. 16; K. Kruczałak, *Pojęcie przedsiębiorcy i jego znaczenie w obowiązującym prawie*, „Rejent” 1998, nr 3, s. 11.

⁶² K. Szczepanowska-Kozłowska, *Art. 2*, [w:] E. Nowińska, K. Szczepanowska-Kozłowska, *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2022, s. 58.

⁶³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2003 r., sygn. akt II CK 161/02, OSNC 2004, Nr 11, poz. 186, Lex nr 84314.

⁶⁴ Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. 1997 nr 121, poz. 770, z późn. zm.). Zmiany terminologiczne dokonano na podstawie rozdziału II, czyli art. 12–98, które zgodnie z art. 99 weszły w życie w terminie 14 dni od ogłoszenia. Sama ustawa weszła w życie 1 stycznia 2001 roku.

⁶⁵ J. Frąckowiak, *Osiemdziesiąt lat polskiego prawa handlowego – wzloty, upadki oraz mozolna reaktywacja*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2015, t. 101, s. 57–58.

Kolejnym ważnym krokiem było zastąpienie w 1999 roku wielokrotnie nowelizowanej ustawy Wilczka ustawą Prawo działalności gospodarczej⁶⁶, która wprowadziła własne definicje legalne pojęć „działalność gospodarcza”⁶⁷ i „przedsiębiorca”⁶⁸. W literaturze podnosi się, że nazwy w nich wykorzystane były nieostre i pozwalały na niejednorodną interpretację⁶⁹. Jednocześnie w ustawie wprowadzono wyłączenia – wskazano, że przepisów Prawa działalności gospodarczej nie stosuje się do działalności wytwórczej w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz chowu i hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego, a także wynajmowania przez rolników pokoi i miejsc na ustawienie namiotów, sprzedaży posiłków domowych i świadczenia w gospodarstwach rolnych innych usług związanych z pobytem turystów (art. 3 Prawa działalności gospodarczej)⁷⁰, a także notariuszy (art. 76 Prawa działalności gospodarczej) i podmiotów „świadczących pomoc prawną” (art. 87 Prawa działalności gospodarczej). Oznaczało to, że podmioty podejmujące takie aktywności nie były uznawane za przedsiębiorców na gruncie ustawy Prawo działalności gospodarczej, a tym samym nie musiały realizować wskazanych w tym akcie prawnym obowiązków, które ze statusem prawnym przedsiębiorcy były związane.

Zamieszczenie w rozumieniu pojęcia „przedsiębiorca” wprowadziła również nowelizacja Kodeksu cywilnego z 2003 roku⁷¹, ponieważ na jej podstawie wprowadzono kolejną definicję legalną tego pojęcia. Jak podkreślono podczas prac nad nowelizacją, zmiany w Kodeksie cywilnym były konieczne ze względu na konieczność dostosowania jego przepisów do Kodeksu spółek handlowych oraz zawarcia w Kodeksie cywilnym takich

⁶⁶ Ustawa z dnia 19 listopada 1999 roku Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. 1999 nr 101, poz. 1178, z późn. zm.) [dalej: p.d.g.].

⁶⁷ Działalnością gospodarczą w rozumieniu ustawy jest zarobkowa działalność wytwórcza, handlowa, budowlana, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i eksploatacja zasobów naturalnych, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły (art. 2 ust. 1 p.d.g.).

⁶⁸ Przedsiębiorca to osoba fizyczna, osoba prawna oraz niemająca osobowości prawnej spółka prawa handlowego, która zawodowo, we własnym imieniu podejmuje i wykonuje działalność gospodarczą. Za przedsiębiorców uznaje się także wspólników spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej (art. 2 ust. 3 i 4 p.d.g.).

⁶⁹ C. Kosikowski, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim*, PiP 2001, z. 4, nr 7–8, s. 17–19.

⁷⁰ Wyłączenia te zostały rozwinięte i utrzymane do dzisiaj w art. 6 ustawy – Prawo przedsiębiorców.

⁷¹ Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks Cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2003 nr 49, poz. 408).

pojęć, jak: „konsument”, „przedsiębiorca” i „przedsiębiorstwo”⁷². Zgodnie z nową definicją legalną przedsiębiorcą była osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową (art. 43¹ Kodeksu cywilnego). Zmiana ta okazała się problematyczna, ponieważ definicja wprowadzona na gruncie Kodeksu cywilnego była szersza niż ta z art. 2 ust. 3 i 4 ustawy – Prawo działalności gospodarczej, a więc swoistej „Konstytucji działalności gospodarczej” (rozszerzała ją o „działalność gospodarczą lub zawodową”)⁷³. Co więcej, jak podkreślały Teresa Mróz i Elżbieta Bieniek-Koronkiewicz „Kodeks cywilny nie definiuje pojęcia działalności gospodarczej, od nowa rodzi się pytanie, o jakie rozumienie działalności gospodarczej – w kontekście art. 43¹ – chodzi. Trudno bez zastrzeżeń przyjąć, że chodzi o pojęcie zdefiniowane w art. 2 ust. 1 prawa działalności gospodarczej, gdyż przyjęcie takiego rozwiązania rodzi wątpliwość co do potrzeby odrębnego definiowania pojęcia przedsiębiorcy na gruncie cywilnoprawnym. Skoro bowiem decydujący wyznacznik definicji przedsiębiorcy (prowadzenie działalności gospodarczej) miałby opierać się na powołanej regulacji, to równie dobrze można byłoby powoływać się na nią określając pojęcie przedsiębiorcy”⁷⁴.

Niezbędne okazało się przyjęcie definicji legalnych pojęć „działalność gospodarcza” i „przedsiębiorca”⁷⁵ na podstawie ustawy z dnia 2 lipca 2004 roku o swobodzie działalności gospodarczej⁷⁶, która zastąpiła Prawo działalności gospodarczej. Zmiana była również podyktowana akcesją Polski do Unii Europejskiej. Sama

⁷² Jak podkreślał poseł Jerzy Młynarczyk „jest to już 38 nowelizacja kc, ale ma ona szczególne znaczenie, gdyż po raz pierwszy od wielu lat proponuje wprowadzenie tak wielu istotnych zmian, tym bardziej że mamy w projekcie do czynienia z wieloma podstawowymi dla cywilistów problemami, które od dawna były przedmiotem polemik, a nawet zaciepłych sporów”; Komisja Nadzwyczajna do spraw zmian w kodyfikacjach, nr 12, z dnia 22 listopada 2002 r., <https://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/wgskrrr/NKK-12> (dostęp: 10.10.2024).

⁷³ J. Grykiel, *Pojęcia działalności gospodarczej i zawodowej w rozumieniu art. 43¹ k.c.*, „Studia Prawnicze” 2006, nr 4, s. 31–47.

⁷⁴ E. Bieniek-Koronkiewicz, T. Mróz, *Kontrowersje wokół pojęcia „przedsiębiorca”*, „Prawo Spółek” 2003, nr 6, s. 40.

⁷⁵ Przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną – wykonująca we własnym imieniu działalność gospodarczą (art. 4 u.s.d.g.).

⁷⁶ Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. 2010 nr 220, poz. 1447, z późn. zm.) [dalej: u.s.d.g.].

ustawa o swobodzie działalności gospodarczej funkcjonowała następnie w polskim porządku prawnym kilkanaście lat, aby w 2018 r. zostać zastąpioną tzw. konstytucją biznesu, czyli pakietem kilku aktów prawnych. Obecnie na podstawie ustawy – Prawo przedsiębiorców⁷⁷, która została wprowadzona w ramach wspomnianej reformy prawa gospodarczego z 2018 roku, przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, wykonująca działalność gospodarczą, a także wspólnicy spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej. Częściowo zatem Prawo przedsiębiorców powiela podejście do przedsiębiorcy obecne w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej (brakuje zwrotu „we własnym imieniu”, które obecnie pojawia się w definicji działalności gospodarczej – art. 3 ustawy – Prawo przedsiębiorców). Ze względu na rolę ustawy – Prawo przedsiębiorców w polskim porządku prawnym zawartą w niej definicję terminu „przedsiębiorca” traktuje się wyjątkowo – często jako punkt wyjścia do rozumienia tego zagadnienia.

Nie zmienia to jednak faktu, że własne definicje terminu „przedsiębiorca” pojawiają się w szeregu innych aktów prawnych funkcjonujących obecnie w polskim prawie. W tym zakresie można wskazać między innymi na ustawie z dnia 22 września 2006 roku o przejrzystości stosunków finansowych pomiędzy organami publicznymi a przedsiębiorcami publicznymi oraz o przejrzystości finansowej niektórych przedsiębiorców⁷⁸, ustawę z dnia 5 sierpnia 2010 roku o ochronie informacji niejawnych⁷⁹, ustawę z dnia 30 maja 2008 roku o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej⁸⁰, ustawę z dnia 23 sierpnia 2007 roku o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym⁸¹, ustawę z dnia 16 lutego 2007 roku o ochronie konkurencji i konsumentów⁸² czy też ustawę z dnia 22 września 2006 roku o przejrzystości stosunków finansowych pomiędzy organami publicznymi a przedsiębiorcami publicznymi oraz o przejrzystości finansowej niektórych przedsiębiorców⁸³. To zaledwie wycinek i przykłady można mnożyć. Pojawia się w związku z tym pytanie: na ile jest to właściwe i realizuje zasadę pewności prawa?

⁷⁷ Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. 2024, poz. 236) [dalej: u.PP.].

⁷⁸ Dz.U. 2021, poz. 2205.

⁷⁹ Dz.U. 2024, poz. 632.

⁸⁰ Dz.U. 2022, poz. 2474.

⁸¹ Dz.U. 2023, poz. 845.

⁸² Dz.U. 2024, poz. 594.

⁸³ Dz.U. 2021, poz. 2205.

5. Podsumowanie

Nie da się ukryć, że obowiązujące w polskim prawie podejście do terminów „przedsiębiorca” i „przedsiębiorstwo” kształtowało się przez wiele lat i na gruncie szeregu aktów prawnych. Oczywiście olbrzymie znaczenie w tym zakresie miał obowiązujący ustroj gospodarczy w momencie ich przyjmowania, a także założenia polityczne i ekonomiczne charakterystyczne dla tych okresów. Jest naturalne, że w czasie dwudziestolecia międzywojennego, Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej czy po 1989 roku mogło się ono różnić. Wydaje się, że ten proces wciąż trwa. Wystarczy wspomnieć, że dotychczas w polskim porządku prawnym równolegle funkcjonuje kilkanaście definicji legalnych terminu „przedsiębiorca”, a rozumienie nazwy „przedsiębiorstwo” potrafi być różne w zależności od aktu prawnego, w którym się pojawia. Jak słusznie zauważa Maciej Etel, „pomimo znacznej już ewolucji znaczenie pojęć przedsiębiorcy (...) w prawie polskim nie zostało uznane za ostatecznie przesądzone i zamknięte”⁸⁴. Takie podejście ustawodawcy może rodzić pytanie, na ile jest właściwe i czy nie powoduje niepotrzebnych problemów interpretacyjnych, zwłaszcza z perspektywy samych przedsiębiorców. Stan ten był też wielokrotnie krytykowany w doktrynie prawa⁸⁵, nie sposób jednak nie zauważyć, że pomimo kolejnych zmian w prawie jest on wciąż utrzymywany.

⁸⁴ M. Etel, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim i prawie Unii Europejskiej oraz w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2012, s. 170. Warto podkreślić, że pogląd Macieja Etela z 2012 roku mimo znacznych zmian w prawie gospodarczym, w tym wprowadzenia tzw. konstytucji biznesu, wciąż jest aktualny kilkanaście lat później.

⁸⁵ E. Wójtowicz, *Zawieranie umów w prawie polskim – ogólne zasady*, [w:] eadem, *Zawieranie umów między przedsiębiorcami*, Warszawa 2010, s. 18 oraz przywoływani przez nią inni autorzy: J. Frąckowiak, *Podmiot gospodarczy. Kilka uwag o konsekwencjach wyodrębnienia tej kategorii podmiotów w prawie cywilnym*, [w:] *Spółka jako podmiot gospodarczy*, red. J. Frąckowiak, Acta Universitatis Wratislaviensis, Prawo CCXLII, Wrocław 1995, s. 9 i nast.; idem, *Ustawodawstwo dotyczące przedsiębiorców pod rządami zasady jedności prawa cywilnego*, PPH 2000, nr 11, s. 2; idem, *O konieczności dalszych zmian prawa cywilnego szczególnie w odniesieniu do podmiotów i umów w obrocie gospodarczym*, PPH 1999, nr 3; J. Jacyszyn, *Przedsiębiorca a wolny zawód*, „Rejent” 2003, nr 10, s. 49 i nast.; W.J. Katner, *Kupiec, podmiot gospodarczy, przedsiębiorca – ewolucja pojęciowa*, [w:] *Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Profesora Kazimierza Kruczałaka*, GSP 1999, t. V, s. 171 i nast.; K. Kruczałak, „Podmiot gospodarczy” czy „przedsiębiorca”, [w:] *Studia z prawa gospodarczego i handlowego. Księga pamiątkowa ku czci prof. Stanisława Włodyki*, red. W. Pyziół i in., Kraków 1996, s. 272 i nast.; A. Kidyba, *Prawo handlowe*, Warszawa 2003, s. 11 i nast.; T. Mróz, E. Bieniek-Koronkiewicz, *Kontrowersje wokół pojęcia „przedsiębiorca”*, „Prawo Spółek” 2003, nr 6, s. 40 i nast.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1921 nr 44, poz. 267, z późn. zm.).
- Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (Dz.U. 1952 nr 33, poz. 232).
- Ustawa z dnia 29 grudnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. 1989 nr 75, poz. 444).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowym (Dz.U. 1927 nr 53, poz. 468).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 15 lipca 1927 r. o izbach przemysłowo-handlowych* (Dz.U. 1927 nr 67, poz. 591).
- Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o izbach rolniczych (Dz.U. 1928 nr 39, poz. 385).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. o izbach rzemieślniczych i ich związku (Dz.U. 1933 nr 85, poz. 638).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. Kodeks Handlowy (Dz.U. 1934 nr 57, poz. 502, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 19 lipca 1939 r. o izbach rzemieślniczych i ich związku (Dz.U. 1939 nr 65, poz. 434).
- Dekret z 3 stycznia 1947 r. o tworzeniu przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. 1947 nr 8, poz. 42).
- Ustawa o zezwoleniach na prowadzenie przedsiębiorstw handlowych i budowlanych i na zezwolenie wykonywania czynności handlowych z 2 czerwca 1947 r. (Dz.U. 1947 nr 43, poz. 220).
- Ustawa z dnia 10 lutego 1949 r. o zmianie organizacji naczelných władz gospodarki narodowej (Dz.U. 1949 nr 7, poz. 43).
- Ustawa z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej (Dz.U. 1950 nr 14, poz. 130).
- Dekret z dnia 26 października 1950 r. o przedsiębiorstwach państwowych (Dz.U. 1950 nr 49, poz. 439).
- Ustawa z dnia 1 lipca 1958 r. o zezwoleniach na wykonywanie przemysłu, rzemiosła, handlu i niektórych usług przez jednostki gospodarki nie uspołecznionej (Dz.U. 1958 nr 45, poz. 224, z późn. zm.).
- Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz.U. 1964 nr 16, poz. 94).
- Ustawa z dnia 8 czerwca 1972 r. o wykonywaniu i organizacji rzemiosła (Dz.U. 1972 nr 7, poz. 40, z późn. zm.).

- Ustawa z dnia 18 lipca 1974 r. o wykonywaniu handlu oraz niektórych innych rodzajów działalności przez jednostki gospodarki nie uspołecznionej (t.j. Dz.U. 1983 nr 43, poz. 193, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (Dz.U. 1981 nr 24, poz. 122).
- Ustawa z dnia 25 września 1981 r. o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego (Dz.U. 1981 nr 24, poz. 123).
- Ustawa z dnia 31 stycznia 1985 r. o drobnej wytwórczości (Dz.U. 1985 nr 3, poz. 11, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej (Dz.U. 1988 nr 41, poz. 324).
- Ustawa z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle (t.j. Dz.U. 2002 nr 112, poz. 979, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. 1990 nr 55, poz. 321).
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. 1993 nr 47, poz. 211).
- Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. 1997 nr 121, poz. 770, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 19 listopada 1999 r. Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. 1999 nr 101, poz. 1178, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2003 nr 49, poz. 408).
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (t.j. Dz.U. 2010 nr 220, poz. 1447, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 22 września 2006 r. o przejrzystości stosunków finansowych pomiędzy organami publicznymi a przedsiębiorcami publicznymi oraz o przejrzystości finansowej niektórych przedsiębiorców (Dz.U. 2021, poz. 2205).
- Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. 2024, poz. 594).
- Ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz.U. 2023, poz. 845).
- Ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej (Dz.U. 2022, poz. 2474).
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. 2024, poz. 632).
- Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. 2024, poz. 236).
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 27 lutego 1975 r. w sprawie wykonywania usług hotelarskich przez jednostki gospodarki nie uspołecznionej (Dz.U. 1975 nr 7, poz. 37, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Handlu Wewnętrznego i Usług z dnia 14 lutego 1983 r. w sprawie zasad sprzedaży towarów w jednostkach handlu detalicznego oraz placówkach gastronomicznych (Dz.U. 1983 nr 8, poz. 46, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. 2002 nr 100, poz. 908).

Orzecznictwo

- Wyrok TK z dnia 25 maja 1998 r., sygn. akt U 19/97, OTK 1998, nr 4, poz. 47.
- Wyrok TK z dnia 11 stycznia 2000 r., sygn. akt K 7/99, OTK 2000, nr 1, poz. 2.
- Wyrok SN z dnia 28 stycznia 1936 r., sygn. akt I K 1113/35, OSN 1936, nr 8, poz. 304.
- Wyrok SN z dnia 15 września 1936 r., sygn. akt III K 905/36, OSN 1937, nr 4, poz. 89.
- Wyrok SN z dnia 2 listopada 1936 r., sygn. akt III K 1621/36, OSN 1937, nr 5, poz. 127.
- Wyrok SN z dnia 16 lutego 1937 r., sygn. akt III K 2288/36, OSN 1937, nr 7, poz. 205.
- Wyrok SN z dnia 17 marca 1937 r., III K 2644/36, OSNK 1937, nr 10, poz. 273, Lex nr 367473.
- Wyrok SN z dnia 12 kwietnia 1937 r. II K 127/37, OSNK 1937, nr 11, poz. 305, Lex nr 367667.
- Wyrok SN z dnia 21 grudnia 1937 r., sygn. akt III K 1532/37, OSN 1938, nr 5, poz. 125.
- Wyrok SN z dnia 24 listopada 1938 r., sygn. akt 2 K. 1043/38, Orzecznictwo Sądów Najwyższych w Sprawach Podatkowych i Administracyjnych 1939/3, poz. 2558.
- Wyrok SN z dnia 22 października 2003 r., sygn. akt II CK 161/02, OSNC 2004, nr 11, poz. 186, Lex nr 84314.
- Wyrok SN z dnia 12 września 2023 r., sygn. akt III USKP 29/22.
- Wyrok SN z dnia 28 maja 2024 r., sygn. II NSNC 255/23.
- Wyrok NSA w Poznaniu z dnia 23 kwietnia 1998 r., sygn. akt I SA/Po 1782/97, LEX nr 35472.
- Wyrok NSA w Warszawie z dnia 14 marca 2006 r., sygn. akt I OSK 1344/05, Lex nr 198287.
- Wyrok NSA z dnia 30 listopada 2010 r., sygn. akt II OSK 1929/09, LEX nr 795206.
- Wyrok NSA z dnia 5 lutego 2014 r., sygn. akt II GSK 2393/13, LEX nr 1450757.
- Wyrok WSA w Lublinie z dnia 9 lipca 2009 r., sygn. akt II SA/Lu 215/09, LEX nr 553114.
- Orzeczenie SN z dnia 29 lutego 1936 r., sygn. akt C.II. 2907/35, OSN 1936, nr 9, poz. 366.
- Orzeczenie SN z 24 listopada 1938 r. 2 K. 1043/38, Orzecznictwo Sądów Najwyższych w Sprawach Podatkowych i Administracyjnych 1939/3, poz. 2558.
- Orzeczenie SN z dnia 21 lipca 1953 r., sygn. akt I C 2271/52, LEX nr 1672360.
- Orzeczenie SN z dnia 25 sierpnia 1961 r., sygn. akt IV CR 842/60, LEX nr 1672245.

Literatura

- Bielski Piotr, *Spółka jawna jako forma prawna prowadzenia gospodarstwa rolnego w prawie polskim*, „Prawo Spółek” 2007, nr 4.
- Bieniek-Koronkiewicz Elżbieta, Mróz Teresa, *Kontrowersje wokół pojęcia „przedsiębiorca”*, „Prawo Spółek” 2003, nr 6.
- Etel Maciej, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim i prawie Unii Europejskiej oraz w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2012.
- Exposè Pana Ministra Przemysłu i Handlu*, „Przemysł i Handel” 1926, z. 26.
- Fiedorczyk Piotr, *Uwagi o zasadach prowadzenia działalności gospodarczej w prawie II Rzeczypospolitej*, [w:] *Ekonomiczne aspekty państwa demokratycznego*, red. Sławomir Oliwniak, Białystok 2007.

- Frąckowiak Józef, *Osiemdziesiąt lat polskiego prawa handlowego – wzloty, upadki oraz mozolna reaktywacja*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2015, t. 101,
- Garlicki Leszek, *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego*, „Przegląd Sejmowy” 1999, nr 6.
- Gołata Krzysztof, *Przedsiębiorca w okresie polskiej transformacji – geneza pojęcia*, „Czasopismo Zeszyty Naukowe. Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu” 2009, nr 130.
- Grykiel Jarosław, *Pojęcia działalności gospodarczej i zawodowej w rozumieniu art. 43¹ k.c.*, „Studia Prawnicze” 2006, nr 4.
- Harla Andrzej Grzegorz, *Pojęcie kupca i przedsiębiorcy w prawie polskim (1918–2005)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006.
- Komierzyńska-Orlińska Eliza, Art. 3, [w:] Leszek Bielecki, Jan Gola, Krzysztof Horubski, Katarzyna Kokocińska, Agnieszka Żywicka, Eliza Komierzyńska-Orlińska, *Komentarz do ustawy – Prawo przedsiębiorców*, [w:] *Konstytucja biznesu. Komentarz*, Warszawa 2019.
- Kosikowski Cezary, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim*, „Państwo i Prawo” 2001, z. 4, nr 7–8.
- Kosikowski Cezary, [w:] *Prawo działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2000, art. 1, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/prawo-dzialalnosci-gospodarczej-komentarz-587540516>.
- Kosikowski Cezary, *Wolność gospodarcza w prawie polskim*, Warszawa 1995.
- Kruczalak Kazimierz, *Pojęcie przedsiębiorcy i jego znaczenie w obowiązującym prawie*, „Rejent” 1998, nr 3.
- Kmieciak Robert, *Pozycja ustrojowa samorządu gospodarczego w Polsce*, „Studia z Polityki Publicznej” 2016, nr 2 (10).
- Łapa Małgorzata, *Polityka stabilizacyjna w gospodarce polskiej po przewrocie majowym (15 V – 30 IX 1926 r.)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica” 1998, nr 61.
- Machaliński Zbigniew, *Działalność Eugeniusza Kwiatkowskiego na stanowisku ministra przemysłu i handlu w latach 1926–1930*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2017, t. XIV.
- Mastalski Ryszard, *Interpretacja prawa podatkowego*, Warszawa 1989.
- Naworski Jerzy Paweł, *Przedsiębiorca i przedsiębiorstwo w polskim prawie prywatnym*, cz. 1, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 8.
- Nazaruk Piotr, Art. 55¹, [w:] Barbara Bajor, Dominik Bierecki, Joanna Bocianowska, Jerzy Ciszewski, Maciej Ciszewski, Grzegorz Karaszewski, Jakub Knabe, Joanna Mucha-Kujawa, Grzegorz Sikorski, Bronisław Sitek, Reneata Tanajewska, Piotr Nazaruk, *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/kodeks-cywilny-komentarz-aktualizowany-587857707>.
- Niezgódka-Medek Małgorzata, Szubiakowski Marek, *Działalność gospodarcza. Spójność systemu prawnego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1992, nr 2.
- Pawłowicz Krystyna, *Konstytucyjne a ustawowe pojęcie przedsiębiorcy*, „Przegląd Legislacyjny” 2007, nr 2.

- Pelczyński Paweł, *Charakter przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym*, „Rejent” 1998, nr 1.
- Przemówienie E. Kwiatkowskiego w Komisji Budżetowej Sejmu d. 6 grudnia 1926 r., „Polityka gospodarcza. Zagadnienia administracyjne” 1928.
- Szczepanowska-Kozłowska Krystyna, Art. 2, [w:] Ewa Nowińska, Krystyna Szczepanowska-Kozłowska, *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2022.
- Szydło Marek, Art. 2, [w:] *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, wyd. II, red. Małgorzata Sieradzka, Marian Zdyb, Warszawa 2016.
- Walaszek-Pyziół Anna, *Status prawny przedsiębiorcy w świetle projektu ustawy – Prawo działalności gospodarczej*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1999, nr 5.
- Włudyka Tadeusz, *Model społecznej gospodarki rynkowej a transformacja ustrojowa polskiej gospodarki. Analiza prawnogospodarcza*, Kraków 2002.
- Wójtowicz Ewa, *Zawieranie umów w prawie polskim – ogólne zasady*, [w:] *Zawieranie umów między przedsiębiorcami*, Warszawa 2010.
- Zapolska Karolina, *Ewolucja podstaw normatywnych wolności gospodarczej w Polsce w XX wieku*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2019, t. 18, z. 2.
- Zieliński Maciej, *Interpretacja jako proces dekodowania tekstu prawnego*, Poznań 1972.
- Ziemiński Zygmunt, *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980.

► STRESZCZENIE

Kształtowanie się pojęcia przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa w prawie cywilnym oraz prawie gospodarczym w Polsce

Odpowiednie rozumienie, a później także stosowanie prawa wymaga właściwego ustalenia nie tylko przez ustawodawcę, lecz także w drodze wykładni prowadzonej między innymi przez judykaturę, pojęć wchodzących w zakres danego aktu prawnego. W tym zakresie wyjątkową rolę mają definicje legalne. Do pojęć mających istotne znaczenie w obrocie gospodarczym niewątpliwie należy „przedsiębiorca” i „przedsiębiorstwo”. Są to również terminy, które w historii polskiej legislacji przeszły zauważalną ewolucję. Co więcej, oba pojawiają się w polskim porządku prawnym również w szeregu różnych aktów prawnych i wciąż jest dostrzegalny brak spójności w ich rozumieniu przez różne gałęzie prawa. Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie wybranych definicji legalnych tych pojęć. W konsekwencji autorka przedstawiła ewolucję tych dwóch terminów w polskim porządku prawnym.

Podstawowym celem artykułu jest analiza podejścia do przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa w różnych okresach historycznych w Polsce. W tym zakresie analiza skupia się od okresu

dwudziestolecia wojennego do dziś. W artykule wykorzystano literaturę przedmiotu, dokumenty władz państwowych, archiwalia, a także akty prawne. Artykuł opiera się przede wszystkim na metodzie porównawczej, historycznoprawnej oraz dogmatyczno-prawnej. Tekst natomiast został podzielony na wprowadzenie, trzy części odpowiadających konkretnym okresom (okres międzywojenny, okres Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz okres od 1989 roku) oraz podsumowanie. Artykuł kończą syntetyczne wnioski. Biorąc pod uwagę zakres zagadnień poruszanych w niniejszej pracy, dużą liczbę definicji legalnych do przeanalizowania, a także konieczność limitowania wielkości pracy, należy podkreślić, że artykuł nie ma wyczerpującego charakteru. Autorka skupia się na najważniejszych i wybranych zagadnieniach.

► **SUMMARY**

The Development of the Concept of Entrepreneur and Enterprise in the Civil and Commercial Law in Poland

The proper understanding and later application of law requires proper determination not only by the legislator, but also later through the conducted interpretation, among others, by the judiciary, of the concepts falling within the scope of a given legal act. In this regard, legal definitions play an exceptional role. The concepts of significant importance in economic transactions undoubtedly include “entrepreneur” and “enterprise”. These are also terms that have undergone a noticeable evolution in the history of Polish legislation. Moreover, both of these terms in the Polish legal system also appear in a number of different legal acts and there is still a noticeable lack of consistency in their understanding by different branches of law. The aim of this article was to present selected legal definitions of these concepts. Consequently, the Author presented the evolution of these two terms in the Polish legal system.

The main aim of the article is to analyze the approach to the entrepreneur and enterprise in different historical periods in Poland. In this respect, the analysis focuses on the time from the interwar period to the present day. The article uses the literature on the subject, documents of state authorities, archives, and legal acts. The article is based primarily on the comparative, historical-legal and dogmatic-legal methods. The text is divided into an introduction, three parts corresponding to specific periods (the interwar period, the PRL [Polish People’s Republic] period and the period since 1989) and a summary. The article ends with synthetic conclusions. Considering the scope of issues discussed in this work, the number of legal definitions to be analyzed, as well as the need to limit the volume of the work, it should be emphasized that the article is not exhaustive. Consequently, in the article, the Author focuses on the most important and selected issues.